

ER(R)GO

Teoria | Literatura | Kultura

Nr 35 2/2017

WYDAWNICTWO
UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO
KATOWICE 2017

Wojciech Kalaga

redaktor naczelny

Redakcja

Zastępcy redaktora naczelnego: Paweł Jędrzejko i Marzena Kubisz

Sekretarz redakcji: Marcin Mazurek

Członkowie redakcji: Tomasz Kalaga, Jacek Mydla

Stali współpracownicy redakcji: Anna Kisiel, Michał Kisiel, Ewa Wylęzek

Rada redakcyjna

Fernando Andacht (Ottawa), Zygmunt Bauman (Leeds),

Ian Buchanan (Cardiff), Jean-Claude Dupas (Lille), Piotr Fast (Katowice),

Alicja Helman (Kraków), Ryszard Nycz (Kraków),

Libor Martinek (Opava-Wrocław), Floyd Merrell (Purdue),

Edward Możejko (Edmonton), Leonard Neuger (Sztokholm),

Tadeusz Rachwał (Warszawa),

Erhard Reckwitz (Duisburg-Essen), Katarzyna Rosner (Warszawa),

Horst Ruthof (Murdoch), Tadeusz Sławek (Katowice), Andrzej Szahaj (Toruń),

Lech Witkowski (Toruń), Anna Zeidler-Janiszewska (Łódź)

Opracowanie wydawnicze

redakcja: Gabriela Marszołek

korekta: Joanna Zwierzyńska

skład i łamanie: Paweł Jędrzejko

Niniejsza publikacja finansowana jest z funduszu badań statutowych

Instytutu Kultur i Literatur Anglojęzycznych

Wydziału Filologicznego

Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

INSTYTUT KULTUR I LITERATUR ANGLJĘZYZYNYCH
UNIWERSYTET ŚLĄSKI W KATOWICACH

© Copyright by Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego and Authors, Katowice 2017

ISSN 1508-6305

e-ISSN 2544-3186

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe
Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International

Spis treści

<hr/>	
5 wstęp	
Wojciech Kalaga	– Er(r)go 5
<hr/>	
9 rozprawy – szkice – eseje	
Ilona Dobosiewicz	– Zmieniający się kanon literatury amerykańskiej a kwestia amerykańskiej tożsamości: ponad pół wieku debat i kontrowersji 11
Ewa Goczał	– Wyjścia. Awangardyzacja jako asumpt do kanonizacji (kazuś Różewicza-poety).....23
Kamila Kowalczyk	– Czy wszyscy znają Jasia i Małgosię? Problem kanonu baśniowego na przykładzie baśni ze zbioru <i>Kinder- und Hausmärchen</i> Wilhelma i Jakuba Grimmów 41
Tomasz Gnat	– Kanon – ideologia i mechanika Problematyka kanonu w rozrywce interaktywnej 57
Agnieszka Szczap	– Edukacja kobiet w XVII i XVIII-wiecznej Anglii i próby przezwyciężenia obowiązującego kanonu 75
Patrycja Austin	– Niemożliwy kanon Jhumpy Lahiri 89
<hr/>	
99 varia – kontynuacje – antycypacje	
Marcin Borchardt	– Akcjonizm wiedeński – transgresja jako sztuka społecznej negacji 101
Sonia Front	– „Jestem swoim własnym dziadkiem” – spacjałizacja czasu w <i>Przeznaczeniu</i> Michaela i Petera Spierigów..... 123
<hr/>	
137 omówienia – komentarze – polemiki	
Paweł Jędrzejko	– Kształty czasu: nauka – literatura – rzeczywistość (Refleksja nad świadomością kwantową Soni Front) 139
Marta Dubowska, Adam Dyrda	– Jakim prawem toną statki? Rzecz o <i>Etyce przekonani</i> W.K. Clifforda 147
<hr/>	
167 przekłady	
William K. Clifford	– <i>Etyka przekonani</i> (1876) 169
<hr/>	
191 recenzje	
Stefan Bednarek	– Badanie kultury. Ludzie, projekty, realizacje: recenzja monografii pod redakcją Anny Gomóły i Marka Pacukiewicza..... 193
Tomasz Kalaga	– Komplementarna interdyscyplinarność, interdyscyplinarne komplementarność: recenzja książki Makoto Katsumoriego <i>Niels Bohr's Complementarity. Its Structure, History, and Intersections with Hermeneutics and Deconstruction</i> 199
<hr/>	
207 noty o książkach	
Małgorzata Poks	– Nota krytyczna o książce <i>Sanctuary for All Life: The Cowbala of Jim Corbett</i> 209
<hr/>	
215 summaries in english	
<hr/>	
221 informacje dla autorów	

Contents

<hr/>	
5 editorial	
Wojciech Kalaga	– Er(r)go 5
<hr/>	
9 studies and essays	
Iona Dobosiewicz	– The Changing Canon of American Literature and the Question of American Identity: Over Half a Century of Debates and Controversies 11
Ewa Goczał	– Exits: Avant-gardisation as an Incentive to Canonization (the Case of Różewicz the Poet).....23
Kamila Kowalczyk	– Are Everyone Familiar with Hansel and Gretel? The Issue of Fairy Tale Canon on the Example of Fairy Tales from the <i>Kinder- und Hausmärchen</i> Collection by Wilhelm and Jacob Grimm 41
Tomasz Gnat	– Canon – Ideology and Mechanics The Question of Canon in Interactive Entertainment.....57
Agnieszka Szczap	– Women’s Education in the 17th and 18th-century England and Attempts at Surmounting the Canon 75
Patrycja Austin	– Jhumpa Lahiri’s Impossible Canon 89
<hr/>	
99 varia, follow-ups and anticipations	
Marcin Borchardt	– Viennese Actionism – Transgression as an Art of Social Negation 101
Sonia Front	– “I’m My Own Grandpa” – Spatialization of Time in Michael and Peter Spierig’s <i>Predestination</i> 123
<hr/>	
137 commentaries and debates	
Paweł Jędrzejko	– Shapes of Time: Science – Literature – Reality (A Reflection upon Sonia Front’s Quantum Consciousness).....139
Marta Dubowska, Adam Dyrda	– By What Right Do Ships Sink? On W.K. Clifford’s <i>Ethics of Belief</i> 147
<hr/>	
167 translations	
William K. Clifford	– <i>The Ethics of Belief</i> (1876)..... 169
<hr/>	
191 reviews	
Stefan Bednarek	– Investigating into Culture. People, Projects, Realisations: A Review of a Collective Monograph Edited by Anna Gomóła and Marek Pacukiewicz 193
Tomasz Kalaga	– Complementary Interdisciplinarity, Interdisciplinary Complementarity: A Review of a Book by Makoto Katsumori <i>Niels Bohr’s Complementarity. Its Structure, History, and Intersections with Hermeneutics and Deconstruction</i> 199
<hr/>	
207 notes on books	
Małgorzata Poks	– A Critical Note on <i>Sanctuary for All Life: The Cowbala of Jim Corbett</i> 209
<hr/>	
215 summaries in english	
<hr/>	
221 info for contributors	

wojny o kanon: ponadczasowa mądrość czy legitymizacja społecznego porządku? Kanon gwarantuje i symbolicznie przedstawia wyobrażoną wspólnotę narodu oraz jej uniwersalne humanistyczne wartości – oto potencjał bojowy kultury. Spivak: „Kanon zabezpiecza instytucje w takim samym stopniu, w jakim instytucje zabezpieczają kanony”. Hermeneutyka podejrzliwości i selektywna tradycja kanonu, a trzeba jeszcze domieszać trochę sprawiedliwości społecznej. Indianie odrzucają racjonalizm i linearność, potrzebne zatem redefinicje i zmiany paradygmatu. Może kanon jako dialog międzykulturowy: biały Amerykanin, narracje niewolników i ekosystemiczna, nieantropocentryczna wizja świata Indian, a jeszcze płeć, inne rasy, mieszanki, różnorodność, mniejszości i Jhumpa Lahiri. A co z estetyką? Etyką? Najlepiej zastąpić kanon kanonem, ale nie wygładzać szorstkiego ziarna historii i polityki. Synchroniczne i diachroniczne pomnażanie kanonu.

A dalej wyjścia Różewicza: poza zbiorowość, poza pojedynczość, poza awangardę, z siebie w nic. I powroty. Różewicz autoteliczny, nieokreślony, nieuchwytny. Znikanie ponawiane i nieostateczne. Różewiczowski recykling i wstrząsająco młodzi poeci. Różewicz jako litera poetyckiego alfabetu i paradoksalny rygorysta, i jeszcze realista, i moralista, i rozwalacz kanonów, wędrowiec po przestrzeniach kanonów odwróconych. A w końcu i tak „wyjścia nie ma”. Jest poezja śmietników. A poezja w ogóle jadalna czy nie? Baśniowe rejestry i globalizacja baśni. Czy baśnie mają swój kanon? Kanon baśniowy czy wzorzec baśniowy? Baśniowe narracje i renarracje. Jaś i Małgosia, Czerwony Kapturek i Królowna Śnieżka hasają w kanonie. Czerwony Kapturek ginie i pokonuje dwa wilki. Teściowa pożera potomstwo Śpiącej Królowny, ojciec zmusza Kopciuszka, by go poślubiła, gołąbki wydziobują po jednym (tylko) oku jej siostrom, Małgosia dźga babę nożem, a Jaś nakłania olbrzyma, by poderżnął gardła swoim dzieciom i w końcu może zostać SS-manem. A ostatecznie na baśniach można zarobić.

Czym czuć byt? Lepiej chyba nie wachać. Cibulka z zabandażowanym członkiem – twórczość nieokiełznana. Pierwotny eksces, danse macabre, autoagresja, obscenia, ikonoklazm, skatologia, zabijanie zwierząt. Kop w dupę zboczonych krasnali i bitwa na knedle w Wiedniu. Zakaz monogamii. Morderstwo jest sztuką; ktoś zarzyna w łóżku świnię. Oglądamy sobie landszaft mitycznej krainy szczęśliwości z brunatną przeszłością. Orgia jako sakrament egzystencji. Wizualna gramatyka – ciało jako zamiar, zdarzenie, skutek. A dusza?

Czy żaby posiadają duszę? Czy dusza ma płeć? Estetyzacja kobiety, która nie zna metafizyki. Bystre umysły kobiet – ignorancja nie prowadzi do zbawienia. Mieć czas czy go przeżywać? Uprzestrzennienie czasu i uczasowienie przestrzeni.

Kultura nanosekundy – sieć jako odczasowiona następczyni zegara; wieczna terażniejszość; czas jako zamrożona rzeka. A w węźle opowieści bohater może spotkać samego siebie. Jak nagrać taśmę dla swego młodszego ja i to młodszego ja ostrzegać? Rygorystyczna logika w niemożliwej fabule, a podmiot – przetasowana sterta zdjęć. Cliffordowska etyka przekonań, ewidencjalizm, epistemiczna śmiałość, przekonania, nadprzekonania, podprzekonania, *ei incumbit probatio qui dicit, non qui negat*, skok alpinisty nad przepaścią i zbawienie ludzkości na Ziemi. Kanon gier komputerowych; gier dobrych nie trzeba ratować, bo uratują się same, gier słabych ratować nie należy. Dziwne: utwór, stając się kanonem, umiera i przestaje istnieć; utwór nienależący do kanonu umiera i przestaje istnieć. Iluzje wyboru.

Wojciech Kalaga

wars for the canon: timeless wisdom or a legitimization of social order? Canon warrants and symbolically represents the imagined unity of a nation and its universal humanist values – such is the military potential of culture. Spivak: “Canons secure institutions to the same degree as institutions secure canons.” Hermeneutics of suspicion and a selective tradition of canon, with a pinch of social justice. Indians reject rationalism and linearity, redefinitions and paradigm changes are thus necessary. Perhaps canon as an intercultural dialogue: a white American, slave narratives and Indians’ ecosystemic, non-anthropocentric vision of the world, and also gender, other races, mixed breeds, diversity, and Jhumpa Lahiri. What about aesthetics? Ethics? Best to replace canon with canon without smoothing out the rough grain of politics and history. Synchronic and diachronic multiplication of canon.

Further on, Różewicz’s exits: beyond collectivism, beyond singularity, beyond avant-garde, out of himself into nothing. Autotelic, indeterminate, elusive Różewicz. Repeated and inconclusive disappearance. Różewicz’s recycling and outrageously young poets. Różewicz as a letter of the poetic alphabet, and a paradoxical rigorist, and a realist, and a moralist, and the destroyer of canons, a wanderer through the spaces of canons reversed. And, at the end of the day, “there is no exit.” There is “poetry of trash dumps.” And is poetry actually edible, or not? Fairy tale registers and the glocalization of fairy tales. Do fairy tales have their canon? Fairy tale narratives and re-narratives. Hansel and Gretel, Little Red Riding Hood, and Snow White frolic in the canon. Little Red Riding Hood dies and defeats two wolves. Mother-in-law devours the children of the Sleeping Beauty, father forces Cinderella to marry him, little pigeons peck out her stepsisters’ eyes (only one each), Gretel stabs Baba Yaga with a knife and Hansel persuades the giant to cut the throats of his own children, and can become an SS-Mann at last. And ultimately, one can make money on fairy tales.

What is the odour of being? Better not to smell. Cibulka with a bandaged penis – unrestrained creativity. Primal excess, *danse macabre*, self-aggression, obscenity, iconoclasm, scatology, killing animals. A kick in the butt of perverted dwarves and knödel fight in Vienna. A ban on monogamy. Murder is art: someone butchers a pig in bed. We are looking at a cheap *landschaft* of a mythical land of happiness with brown past. Orgy as a sacrament of existence. Visual grammar – body as intention, event, result. What of the soul? Do frogs have souls? Does a soul have gender? Aesthetization of a woman, who does not know metaphysics. Women’s sharp minds – ignorance does not lead to salvation. To have time or to live it?

The spacing of time and the timing of space. The culture of a nanosecond – network as a detemporalized successor of the clock; eternal present; time as a frozen river. And in the knot of the tale, the protagonist can meet himself. How to record a tape for one's younger self and how to warn it? Rigorous logic in an impossible plot, and the subject – a shuffled pile of photographs. Cliffordian ethics of belief, evidentialism, epistemic audacity, beliefs, meta-beliefs, sub-beliefs, *ei incumbit probatio qui dicit, non qui negat*, a mountaineer's leap over the chasm and the salvation of people on Earth. The canon of computer games; good games need no saving, as they save themselves, poor games should not be saved. Curious: when it becomes part of the canon, a work dies and ceases to exist; a work which does not belong to the canon dies and ceases to exist. Illusions of choice.

Wojciech Kalaga

© Copyright by Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego and Authors, Katowice 2017

Projekt serii: Marek J. Piwko {mjp}

Na okładce: „To nie jest...”
(detal obrazu René Magritte'a *Ceci n'est pas une pipe*, 1948)

ISSN 1508-6305
e-ISSN 2544-3186

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe
Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International

Kontakt z redakcją

Wojciech Kalaga
Instytut Kultur i Literatur Anglojęzycznych
Uniwersytet Śląski w Katowicach
ul. Gen. Stefana Grot-Roweckiego 5
41-205 Sosnowiec
tel./faks: 32 36 40 892
e-mail: errgo@us.edu.pl
<http://www.errgo.pl>

Wydawca

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Uniwersytet Śląski w Katowicach
ul. Bankowa 12B
40-007 Katowice
tel.: 32 359 20 56; faks: 32 359 20 57
e-mail: zamowienia.wydawnictwo@us.edu.pl
www.wydawnictwo.us.edu.pl

Współwydawca

„Śląsk” Sp. z o.o. Wydawnictwo Naukowe
ul. Juliusza Ligonia 7
40-036 Katowice
tel.: (0048) 32 258 07 56, faks: (0048) 32 258 32 29
e-mail: biuro@slaskwn.com.pl, redakcja@slaskwn.com.pl
handel@slaskwn.com.pl
www.slaskwn.com.pl

Wydanie pierwsze nakład: 40 + 30 arkuszy wydawniczych: 15,0
arkuszy drukarskich: 14,0 cena 24,00 (+VAT) papier offset, kl. III, 90 g

---

Druki oprawa:

„TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp.K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław